

**ДОСЛІДЖУЮЧИ СТОРІНКИ КУЛЬТУРИ
До 60-річчя від дня народження мистецтвознавця,
музикознавця і заслуженого діяча
мистецтв України Георгія Шибанова**

Творчі здобутки й ужинки відомого в Україні діяча культури включають публіцистичні, мистецтвознавчі й музикознавчі праці. Перші два фахових захоплення, так би мовити, супроводжують нашого ювіляра впродовж його плідного й невтомого життя. У царині музикознавства він активно працює останні два десятиріччя. П'ять років тому був виданий покажчик Георгія Шибанова, в якому було зафіксовано 310 опублікованих праць [1], на сьогодні їх кількість сягає до 500. Красномовне свідчення плідної й потужної праці!

Георгій Шибанов — постать неординарна і своєрідна на ниві культури Полтавщини кінця ХХ — початку ХХІ ст. В його численних публікаціях, розвідках й статтях на культурницьку і мистецьку тематики струменить думка, преваляють знання й естетичні міркування, викладені доступною літературною мовою. Вони читаються легко й невимушено як загалом, так і фахівцями. Як мистецтвознавець він не пише сухо чи ускладненим науковим стилем, а як журналіст — не викладає поверхово і без розуміння суті явища.

Ще з дитинства юного Георгія приваблювала минувшина. Як допитливий хлопчина, він любив розпитувати старших людей про історію Лохвиці, старосвітські будинки й пам'ятники, талановитих людей. Згодом це вилилося у краєзнавчі матеріали, пов'язані з мистецтвом, ушанованими пам'ятками, їх охороною й значення для суспільства. Оперті на міцну основу наукових пошуків, вони захоплюють читачів доступним викладом, ясною мовою. Тут ми маємо ту неповторність, що дослідницький дух в його працях, так би мовити, підкріплений просвітницьким струменем. Власне, любов до слова, музики й образотворчого мистецтва, закладені в дитинстві, дали позитивні наслідки в зрілі роки.

Важкі повоєнні роки для малого Георгія запам'яталися проживанням у різних містах України, то в Золотоноші (де він народився 1949 р.), то в Полтаві, то в Лохвиці. Власне у давньому Лохвицькому регіоні, що межує з багатими на культурні традиції такими містами, як Гадяч, Лубни, Пирятин, Прилуки

і Ромни, пройшло дитинство й роки становлення. Фаховий вишкіл здобув у Київському державному художньому інституті на мистецтвознавчому факультеті. Його педагогами і наставниками були відомі й добре знані в Україні професори й доценти П. Білецький, Ю. Асєєв, Л. Міляєва, Л. Владич, Г. Юхимець, Ю. Белічко та інші.

Ще в студентські роки мистецтвознавець добре засвоїв засади наукового інструментарію: опис, історію, аналіз, критику і синтез, а також розуміння щодо генези й поступу мистецтва. Поряд з мистецтвознавчими матеріалами плідно працює над публіцистикою. Вона у нього «опромінена» літературним хистом, індивідуальним підходом, небанальним і своєрідним викладом, котрий захоплює читача. У публіцистику він залюблений все життя, знавці журналістики завжди відзначали дохідливість й емоційність статей чи есеїв.

Впродовж життя його цікавлять постаті всеукраїнського масштабу — мислитель Г. Сковорода, скульптори І. Кавалерідзе й І. Пивоваров, хоровий диригент Н. Городовенко, артисти-малярі й графіки О. Сластьон, О. Кульчицька, М. Дмитренко, К. Кричевська-Росандич, артистка Н. Ужвій. Значну увагу Георгія Шибанова привертають: історія зведення пам'ятників Г. Сковороді, театральньо-мистецьке життя Лохвиці кінця XIX — початку XX ст., історія будівництва у місті Народного дому за проектом знаменитого архітектора В. Кричевського, козацька архітектура та ікономалярство XVIII ст., земські школи Лохвиччини. Знаходячись у силовому полі цих тем й сердечному захопленні від Лохвиці, як міста свого часу наповненого мистецькими артефактами і талантами, Георгій Шибанов присвячує низку своїх розвідок і статей. Вони опубліковані в періодичних виданнях Полтави, Тернополя, Лохвиці, Чорнух, Києва, Канади.

Образне дослідницько-просвітницьке слово Георгія Шибанова чути в Україні та за її межами. Він має широке коло кореспондентів: і в Полтаві, і в Києві, і в Парижі, і в Монреалі, і в Сан-Франциско, і в Мюнхені. Він зустрічався з відомими вченими, громадськими і культурними діячами, мистцями, священнослужителями української діаспори і про ці незабутні зустрічі цікаво розповів у своїх розвідках. Він ділиться мистецькими новинами і роздумами про пережите у листуванні з відомою мисткинею К. Кричевською-Росандич, котра мешкає у США, і з письменником, літературознавцем і перекладачем І. Качуровським із Німеччини.

З Лохвицею, овіяною козацькою славою й наповненою театральньо-мистецькою атмосферою кінця XIX — першою половиною XX ст., пов'язане життя славетних і вельми популярних діячів. Особливою увагою Георгія Шибанова користується уславлена українська постать XVIII ст. Григорія Сковороди і не лише як уродженця Чорнух, а передусім як мислителя над сенсом буття людини

і її місця в космосі. Можна уявити, що мандрівний мислитель дотримувався основоположних принципів, висловлених лаконічно латиною: «Ad cogitandum et agendum homo natus est» (Людина народжена для мислення і діяльності), «Philosophia est magistra vitae» (Філософія — вчителька життя). Георгій Шибанов пов'язує «філософією серця» мислителя із інтелектуально-мистецьким оточенням свого часу, його богословсько-літературну творчість та богословсько-етичні погляди в українському суспільстві доби Гетьманщини з їх актуальністю сьогодні, в зв'язку зі створенням унікального пам'ятника Г. Сковороди у Лохвиці, і Сковородинівським святом у Чорнухах. Сковородіана Георгія Шибанова займає достатньо вагоме місце в його творчому доробку.

Талант Георгія Шибанова найповніше розкрився у 90-х рр. минулого століття. Вірогідно, він відчув потребу створити щось у «великій формі». Інтуїція вказала йому на велику й оригінальну постать хорового диригента Нестора Городовенка, якого в Україні практично не знали. Георгія Шибанова ця постать приваблювала передусім визначним внеском у рідну культуру, і як земляка творчість якого ніхто ґрунтовно не досліджував. Тут мистецтвознавець ступив на нову стежу музикознавчих пошуків. І це дало гарні плоди. За 1994–2001 рр. була здійснена величезна робота увінчана виданням солідної монографії про Н. Городовенка [2]. «Інтенсивні пошуки джерельних матеріалів для книги розпочалися з середини 1990-х рр. — писав автор у передмові — Городовенко дітей не мав, а тому його особистий архів (музична бібліотека, листи, світлини тощо), на жаль, розпорошився по світу. Щось збереглося у друзів диригента, співаків його хору, а дещо втрачено назавжди, бо іноді потрапляло до випадкових людей.

При сприянні Фундації імені О. Ольжича (голова правління М. Плав'юк) у березні 1998 р. вдалося здійснити поїздку до Канади, де виявлено деякі цінні архівні документи про Городовенка, записано спогади його сучасників» [3].

У пошуках Георгію Шибанову допомогли любов до музики, добірний природний музичний слух, значний життєвий досвід, постійне творче начало і горіння до праці. У підсумку здобуто блискучий результат. І це здійснила людина, котра живе навіть не в обласному центрі, а в Чорнухах, колишньому містечку Лубенського полку. Високі оцінки дослідницької праці Георгія Шибанова знаходимо у рецензіях академіка М. Колесси, професорів П. Муравського, В. Турця, доктора мистецтвознавства А. Лашенка, кандидата філологічних наук А. Дяченка та інших.

З-поміж праць останніх років, опублікованих у періодиці Києва (журнали «Київська старовина» і «Музика», науковий збірник «Студії мистецтвознавчі»; газети «День», «Українське слово» і «Культура і життя»), Полтави (журнали «Полтавські єпархіальні відомості» і «Рідний край», науковий збірник «Пол-

тавська Петлюріана») вирізняються: «Унікальні пам'ятки мистецтва доби Пізнього бароко з Лохвиці» (2004), «Із когорти великих українців: Нестор Городовенко» (2005), «Інтелектуально-мистецьке оточення Григорія Сковороди на Слобожанщині у 60-х роках XVIII ст.», «Хормейстерська діяльність Нестора Городовенка у Канаді», «Унікальне видання праць видатного вченого [Вадима Щербаківського]», «Філософ, увічнений у скульптурі: Про історію створення унікального пам'ятника Григорію Сковороді у Лохвиці», «Він був великим майстром. Із творчої спадщини Михайла Дмитренка» (2007), «Згадуючи скульптора [Г. Пивоварова]», «Родина Кор'юсів: Невідомі факти про зірку Голівуду» (2008), «Спадок Петра Калнишевського. Про долю унікальної мистецької пам'ятки з Полтавщини», «Лохвицький Моцарт. Радощі й розчарування Ісака Дунаєвського», «За творчим духом Петро Чайковський був українцем», «Доля митця-новатора. Творчість Опанаса Сластьона», «Стиль Кричевських» (2009). Їх тематика широка, передусім пов'язана з культурницькими і духовними запитамі нашого суспільства, збереженням національних скарбів, з поверненням імен, замовчуваних або викреслених з історичного плину й буття України. Їх хочеться читати як лектуру, бо в них не просто фаховий виклад, в них нуртує думка, нове бачення і новочасне інтелектуальне осягнення теми.

Архітектурні пам'ятки давнього Лохвицького повіту із старосвітськими Лохвицею й Чорнухами давно «полонили» Георгій Шибанова мистецтвознавця. У цьому краї, крім храмової архітектури козацької доби, ще збереглися унікальні земські школи побудови 1910-х рр. Про шкільні будинки та його творця О. Сластьона він писав не один раз. Зведення шкіл було неординарною подією в Україні напередодні й в період Першої світової війни. Ми знаємо, що дипломовані архітектори задовольняли потреби міст. На селі будівництво велося традиційним, народним способом, за винятком спорудження сільських управ чи церков. Починаючи з 1911 р. на Лохвиччині, наші села, міста і навіть хутори прикрашалися шкільними будинками як символами поступу і знання поряд із храмами як символами духовності й віри. То ж недарма школи, зведені за проектними рішеннями О. Сластьона, набули надзвичайного розголосу і слави в Україні.

Сластьонові шкільні будівлі мали широку відомість не лише на Полтавщині, а й в інших регіонах української землі, навіть на Кубані. Це було новим словом для архітектури села, вони справляли і справляють незабутнє естетичне враження. Ось красномовний відгук популярного львівського діяча Ол. Назарієва за 1914 р.: «Проекти д. Сластьона, основані на місцевих архітектурних мотивах, представляються красно і, як видно, дуже практичні. ... Характерна українська форма вікон і дверей, не менше характерна форма даху і причілков, призьба, пілястри, форма коминів і шпилів на банях (з сонцями й пташками) все те надає

будівлі оригінальний національний український вигляд. Оригінальні різноманітні оздоби стін з українськими мотивами надають будинкові веселий, ясний, чепурний характер, нагадуючи про ясну, радісну, привабливу ціль і результати просвіти» [4]. На сьогодні їх залишилося обмаль, а представники влади не виявляють природного патріотичного занепокоєння, щоб зберегти їх для нащадків. Георгій Шибанов у цій розвідці, як і у попередніх, закликає громадськість до пошанування й збереження національних архітектурних перлин села.

У дослідженні, присвяченому бароковій архітектурі Лохвиці, автор із бо-лем констатує про трагічне ХХ ст., коли найбільше нищилась духовна культура, у народу відбиралася історична пам'ять. Мистецтвознавець зазначає, що «наші міста і села назавжди втратили неповторне архітектурне обличчя минулого, яке їм надавали культові і цивільні споруди. Ось чому ми із заздрістю дивимося на мистецькі пам'ятки міст Італії, Франції, Іспанії, Швеції, Німеччини й інших країн Західної Європи, які тут збереглися з давніх часів і дбайливо охороняються». Георгій Шибанов далі характеризує: «Полтавщина також мала велику архітектурну спадщину, серед якої особливо цінністю були храми доби Козаччини ... коли, у другій половині XVII–XVIII ст. всюди велося велике храмове будівництво. Мурована здебільшого у містах, дерев'яна у селах, культова барокова архітектура надавала неповторного вигляду мальовничо розташованим над річками Полтаві, Ромнам, Лубнам, Лохвиці, Сенчі й іншим містам і містечкам нашого краю, що подарував світові багато славних імен» [5].

Дослідник широко і розлого окреслює історичне тло, поширення стилю бароко в Україні і, зокрема у храмах Лохвиці Лубенського полку, роль їх фундатора Петра Калнишевського. Завдяки останньому постала соборна церква Різдва Богородиці, а в ній унікальний іконостас роботи майстрів під орудою Сисоя Шалматова. Георгій Шибанов, котрий так залюблений у філософію, культуру й мистецтво XVIII ст., для написання використовує рідкісні архівні документи, мистецтвознавчі праці своїх попередників, наслідки власних пошуків і свідчення віруючих із Лохвиці. Мистецтвознавець акцентує на тому, що люди доби бароко «перебували в оточенні первозданих мистецьких пам'яток» [6]. Вони, так би мовити, віддзеркалювали філософське вчення Г. Сковороди, за визначенням якого, «никто не пожнет твердой славы от коего-либо художества, если около онаго трудиться не почтет за сладчайшее, самую славу превосходящее увеселение» [7].

Георгій Шибанов неодноразово ставав на захист пам'яток культури від руйнації: мурованої Варваринської церкви у с. Корсунівка (стиль пізнього класицизму), будинків колишніх земських шкіл, Народного дому у Лохвиці (український архітектурний стиль), садиби земського діяча М. Терешкевича і садово-паркового ансамблю у с. Свиридівка (поч. ХХ ст.). Але глухі були душі місцевих

партійних функціонерів і борців з «релігійним дурманом» до слів фахівця. Бездумні атеїсти вибухівкою знищили культову споруду, розібрали унікальний будинок Народного дому. А на його сцені виступали першорядні зірки національного театру і наші відомі письменники. Так, на жаль, були зруйновані в добу тоталітаризму вагомі частини культурної спадщини Лохвиччини.

Мене, як мистецтвознавця і біографа пана Георгія, приваблюють його музикознавчі статті. Два роки тому у фаховому виданні «Студії мистецтвознавчі» було надруковано дослідження про діяльність Н. Городовенка як хорового диригента в Канаді. «Про еміграційний період життя Н. Городовенка донедавна відомостей практично не було... Та все-таки життєпис видатного митця вдалося відтворити, зібравши для його написання джерельні матеріали в Україні, Німеччині, Канаді, США» — так у перших абзацах пише музикознавець із Чорнух [8]. Про неповторність як фахівця й успіхи нашого земляка Н. Городовенка ми довідуємося з таких рядків: «З великим успіхом «Україна» виступила 2 квітня 1955 року в Монреалі, де в її виконанні прозвучали досить складні, як для аматорського хору, частини з «Реквієму» В. А. Моцарта, «Херувимська пісня», «Радуйтеся Богу» Д. Бортнянського, а також духовні твори М. Лисенка, Дж. Верді, Г. Рільке. Майстерне виконання засвідчило значні мистецькі досягнення «України», якою Н. Городовенко керував майже 15 років. Цей концерт привернув велику увагу публіки, бо деякі духовні твори українських і зарубіжних композиторів тоді було виконано в Канаді вперше» [9].

Надзвичайно симптоматичним є розвідка про російського композитора П. Чайковського. На початку статті Георгій Шибанов зазначає, що «у величезній літературі про Чайковського про його українське походження майже не йшлося, а якщо його й згадували, то нашвидку». Композитор багато разів приїздив в Україну, подовгу жив на Поділлі (Браїлів, де функціонує музей П. Чайковського), Черкащині (Кам'янка, музей П. Чайковського), Слобожанщині (Тростянець, с. Низи, музей П. Чайковського), Київщині (с. Копилів). До речі, дід композитора козак Чайка з с. Максимівка Миргородського полку свого часу вчився в Київській академії. Під благостивим впливом української музичної творчості й мальовничої природи України великий композитор написав 30 творів, серед них: 2-у і 3-у симфонії, 1-й і 2-й концерти для фортепіано з оркестром, 2-й квартет, опери «Коваль Вакула» («Черевички»), «Мазепа», «Євгеній Онегін», «Орлеанська діва», балети «Лебедине озеро» і «Спляча красуня», пісню-романс «Садок вишневий коло хати», дует «На в городі коло броду» (обидва — на слова Тараса Шевченка). Чайковський, як свідчать його знавці музики, використовував принцип кульмінування, типовий для української пісні й притаманний мелодиці композитора. В його творчості сформувалася характерна стильова риса: інтенсивний, напружений лет мелодії до куль-

мінації, грандіозний захват мелодичних вершин і поступове розсіювання енергії у своєрідному «мелодичному парінні». Георгій Шибанов робить таке резюме: «величезний пласт безсмертної творчої спадщини Петра Ілліча Чайковського походить саме з України, бо звідси його родинні корені. Земля пращурів покликала його до себе, щоб він за Божими настановами у своїх геніальних творах показав красу і велич української душі, її творчу силу, героїчну і драматичну історію великого народу, з якого він вийшов у великий світ високого мистецтва» [10].

Георгій Шибанов, як інтелектуал і як естет, протягом всього життя акцентує увагу на тому, що суспільство має духовно збагачуватися, стояти на варті та захищати свої культурні й мистецькі цінності. Талановитому ювілярові з нагоди 60-річчя хочеться побажати козацького здоров'я й нових творчих успіхів на ниві наукових досліджень. Як один з чільних репрезентантів культурницької думки на Полтавщині, Георгій Шибанов все життя самовіддано працює, має достойні творчі ужинки й сповідує Божі настанови.

1. *Георгій Шибанов*. Краєзнавство. Мистецтвознавство. Музикознавство. Публіцистика: Бібліографічний покажчик. — Чорнухи, 2004.
2. *Шибанов Г.* Нестор Городовенко: Життя і творчість. — К., 2001.
3. Там само. — С. 6.
4. *Назарів Ол.* Український національний архітектурний рух // Ілюстрована Україна. — Львів, 1914. — Ч. 2. — С. 34–35.
5. *Шибанов Г.* Унікальні пам'ятки мистецтва доби пізнього бароко з Лохвиці // Полтавські єпархіальні відомості. — 2004. — Ч. 10. — С. 40–41.
6. Там само. — С. 47.
7. *Сковорода Г. С.* Твори. — К., 1961. — Т. I. — С. 339.
8. *Шибанов Г.* Хормейстерська діяльність Нестора Городовенка в Канаді // Студії мистецтвознавчі. — К., 2007. — Ч. 2 (18). — С. 16.
9. Там само. — С. 22.
10. *Шибанов Г.* За творчим духом Петро Чайковський був українцем: Досліджуючи родовід великого композитора // День. — 2009. — 3 квіт. — № 57 (2977). — С. 8.